

LUNDS UNIVERSITET
Samhällsvetenskapliga fakulteten

Generella kompetenser

De kunskaper och färdigheter som genereras via teoretisk utbildning vid skolor och universitet kan klassificeras på olika sätt. En skiljelinje kan dras mellan å ena sidan rena ämneskunskaper och å den andra vad som ibland kallas för "generella kompetenser".

Den första av dessa är nog den mest uppenbara. Att man förkovrar sig i sociologi, statsvetenskap, psykologi, geografi och så vidare av att studera dessa ämnen är förstås uppenbart. Icke desto lär man sig betydligt mer än så via studierna. Samtidigt som man tillgodogör sig ämneskunskaper utvecklar man också nya intellektuella förmågor som är mindre beroende av disciplinnehållet och desto mer av att detta har en teoretisk, rationell och logisk karaktär. Under utbildningsförloppet tränas man exempelvis i konsten att tänka abstrakt och systematiskt, att självständigt lösa problem, att betrakta en företeelse ur olika perspektiv, att analysera densamma med hjälp av en genomtänkt teori eller metod, att läsa och förstå texter med ett avancerat innehåll (på modersmålet eller ett främmande språk), att söka och värdera information i syfte att besvara en frågeställning och att formulera sig och argumentera klagörande i tal och skrift.

Sådana generella kompetenser utgör intellektuella förmågor som genereras inom all högre utbildning, vilket alltmer har uppmärksamrats sedan lärandemålen infördes i kursplanerna i samband med Bologna-reformen 2007. Att dessa färdigheter är relativt oberoende av studiernas ämnesinnehåll sammanhänger med att olika discipliner har en gemensam vetenskaplig grund som studenter socialiseras in i under studieförloppet. Under mångfalden av disciplinära olikheter finns en grundläggande och gränsöverskridande ideologisk och pedagogisk samsyn som skiljer vetenskapen från religion och common sense. Även om ämnesinriktningen spelar en underordnad roll föreligger smärre skillnader mellan vilka kompetenser olika typer av vetenskaper bäst befördrar. På naturvetenskapliga utbildningar tränas studenternas förmåga att göra matematiska beräkningar och kalkyler i högre grad än på humanistiska och

samhällsvetenskapliga motsvarigheter. För studenter inom den senare typen av ämnen upptar övningar i konsten att skriva i gengäld en större del av utbildningen. Eftersom pluraliteten av teorier och synsätt är större inom humaniora och samhällsvetenskap kan man anta att studenterna där dessutom i högre grad övar sig i perspektivseende än teknologer och naturvetare. Även om man kan spåra en del sådana olikheter dominerar likheterna trots allt vad gäller de specifika färdigheter och förmågor som uppnås via akademiska studier.

Under årens lopp har Lunds universitet genomfört en rad studentbarometrar och alumnundersökningar som kan ge ökad kunskap om vikten av generella kompetenser. Det finns exempelvis en betydligt större korrespondens mellan de förmågor utbildningar befordrar och de krav yrkeslivet ställer än vad man ibland föreställer sig. Denna överensstämmelse gäller inte enbart professionsutbildningar utan i lika hög grad ämnesutbildningar, vilket framför allt kommer sig av den intellektuella träningen i förmågor som exempelvis problemlösning, logik, argumentation, metodtillämpning eller skriftlig och muntlig presentation.

Det finns skäl att hävda att de generella kompetenserna är den viktigaste behållningen av utbildningen. En hel del må behöva ämneskunskaper i yrkeslivet, i synnerhet om man ska verka inom ett område som direkt berörs av utbildningens innehåll (t.ex. som socialarbetare, ämneslärare, psykolog, läkare, ingenjör osv.). Generella kompetenser behöver emellertid *alla* som gör anspråk på ett kvalificerat arbete. Det är framför allt dessa förmågor som sätter människor i stånd att fortsätta lära sig på egen hand, att följa kunskapsutvecklingen, att självständigt tillämpa intellektuella synsätt och metoder på nya och tidigare obekanta situationer istället för att bara slaviskt följa en manual (oavsett hur komplicerad denna än må vara). I ett föränderligt arbetsliv hinner ämneskunskaperna dessutom ofta föråldras före pensionen, varför man utan förmåga till intellektuell självförkovran snart skulle riskera att framstå som mindre anställningsbar i en värld som efterfrågar "självprogrammerande arbetskraft", för att låna ett uttryck av sociologen Manuel Castells.

Att denna typ av förmågor tilltar med studierna märks ofta redan under utbildningsförloppet. Otaliga studenter har erfarit hur de egna prestationerna successivt förbättras efter en tid i akademien. Inte sällan inleds studierna med en kamp för att lyckas bli godkänd i examinationerna, men efterhand faller pusselbitarna på plats och man uppnår allt bättre resultat. Efter att ha studerat ett ämne blir det lättare att ta sig an

nästa. Inte sällan kallas detta fenomen för att ”knäcka den akademiska koden”, vilket brukar avse att studenten inser vad som förväntas av honom eller henne och lyckas tillgodogöra sig generella kompetenser som fungerande studieteknik och det slags tänkande och formuleringsförmåga som krävs för att prestera på en högre nivå.

Även om erfarna universitetslärare ofta är fullt medvetna om utbildningens intellektuella effekter missförstår andra inte sällan vitsen med akademisk utbildning. Studierna ter sig då ofta främst som en fråga om enkelriktad överföring av det disciplinära innehållet från läraren till studenten, som gradvis fylls med ämneskunskaper men i övrigt inte i nämnvärd utsträckning påverkas. Sådana oreflekterade antaganden genomsyrar flera rapporter från Svenskt näringsliv om relationen mellan utbildning och arbete, där ordet *relevant* förekommer sida upp och sida ner (”relevant arbete”, ”relevant arbetsmarknad”, ”relevant utbildning” osv.). Denna relevans antas i regel föreligga enbart om utbildningens ämnesinnehåll råkar sammanfalla med aktiviteterna inom ett specifikt yrkesområde, varför dessa rapporter allt som oftast utmålar akademien som verklighetsfrånvärd. Samma villfarelse ventileras i åtskilliga studentbarometrar, där studenter bedömer forskningsanknytning som något oväsentligt eftersom de själva inte ämnar utbilda sig till forskare. Och varför ska man behöva lära sig en massa teorier och metoder som möjligtvis inte tangerar de göromål som sedan väntar på jobbet? Förvisso finner man i *Platsjournalen* få utannonserade tjänster som kulturteoretiker, queer-teoretiker, fenomenolog, diskursanalytiker, symbolisk interaktionist, marxist, postmodernist, poststrukturalist eller postkolonialist. Icke desto mindre blir utbildningens värde obegripligt om man på detta sätt stirrar sig blind på ämnesinnehållet istället för att sätta studenternas lärande i centrum. Det är inte just dessa teorier som är det viktiga i sig, utan de intellektuella förmågor man själv utvecklar genom att förstå dem, lära sig att självständigt tillämpa dem och därefter uttrycka sina nyvunna insikter i tal och skrift. Genom denna process genererar man generella kompetenser, tar kommandot över sitt eget intellekt och förmår därefter ”programmera sig själv” istället för att bara lyda order och följa manualer.

Exempel på generella kompetenser för livslångt lärande

Analytiska kompetenser

- Problemlösning: förmågan att både formulera ett problem och genomföra det som krävs för att ge problemet en lösning
- Perspektivseende: förmågan att betrakta samhällsfenomen utifrån olika teoretiska perspektiv och reflektera kring de skillnader i förståelse, tolkning och förklaring som följer av det, samt bedöma relevansen av olika perspektiv

Kommunikativa kompetenser

- Skriftlig presentation: förmågan att kommunicera i skrift på ett effektivt sätt i olika format och till olika typer av mottagare
- Muntlig presentation: förmågan att kommunicera muntligt på ett effektivt sätt i olika typer av föredrag riktade till olika typer av publik
- Engelska: förmåga att tala och skriva kring abstrakta och samhällsrelaterade fenomen på engelska

Informationskompetenser

- Informationsbehov: förmågan att inse att det finns ett behov av en viss typ av information för att lösa en uppgift
- Informationsinhämtning: förmågan att på ett effektivt sätt söka, selektera och bearbeta stora mängder information
- Informationsvärdering: förmågan att kritiskt värdera tillförlitligheten i och användbarheten av olika typer av källor och material

Sociala och etiska kompetenser

- Självständighet: förmågan att genomföra arbetsuppgifter på egen hand
- Lagarbete: förmågan att kunna samarbeta i grupp kring genomförandet av arbetsuppgifter
- Etiska bedömningar: förmågan att kunna anlägga etiska perspektiv både på vardagliga mellanmänskliga kontakter och på olika typer av samhällsproblem.